

ÕIGUS

JURIIDILINE KUUKIRI

1920 a.

Nr. 3.

Detsember

Toimetuse juhataja: J. Lõo, N. Maim, R. Rägõ.
Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. 39.

Tellijaste vastuvõtmine 1921 a. peale alanud.
Hind 75 mk. ¼ aastas. Üksik num. 25 mk.

Sisu:

Tempelmaksu määrused — J. Kristelstein. Eesti Vabariigi Riigikohus ja 1920 aasta põhiseaduse printsiibid (järg) — prof. E. Berendts. Vande-kohus ja tema tarvidus Eestis — K. Grau. Kriminaalkohtu-seadustiku oskussõnad (järg). Kohtute tegevus. — Lisa: Riigikohtu otsused 1920.

Tempelmaksu määrused.

Tempelmaksu määrused, millega pea igal riigikodanikul sagedasti tuleb kokku puutuda, peavad olema oma sisu poolest niivõrd täpsad ja kergesti arusaadavad, et igaüks neid ilma suurema vaevata suudaks õigelt tarvitada. Meil riigis praegu maksvate tempelmaksu-määruste kohta ei saa seda mitte ütelda, kuna nende tarvitamise ja seletamise juures isegi ametiasutustel ja ametnikkudel arusaamatusi ja lahkavamisi tekib, kõnelemata harilikust kodanikust, kes nende tarvitamisel tihti pimedas-kobab.

Käesoleva kirjutuse otstarve on mõnede iseäranis silmatorkavate puuduste peale maksvates tempelmaksu-määrustes tähelepanekut juhtida, kui

ka seesuguste määruste järkjärgulist väljaandmist ja maksmapanekut jälgida.

Meil praegu maksvate tempelmaksu-määruste aluseks on määrused, mis sellel alal Saksa okupatsioonivõimude poolt 24. juunil 1918. a. on välja antud ja tolelaegses ametlikus Määrustelehes (Verordnungsblatt für Liv- und Estland nr. 28) 1. juulil samal aastal välja kuulutatud. Need määrused ühes tema juure kuuluva lühikese tempelmaksu-tariifiga on ekstrakt Preisi tempelmaksu-seadusest 30. juunist 1909. aastast.

Kui okupatsioonivõim langes ja meil Ajutine Valitsus võimu oma kätte võttis, oleks ju kõigiti loomulik olnud, et endised, s. o. veneaegsed tempelmaksu-määrused tarvilikkude muudatustega jälle maksuma oleks pandud, missuguste määrustega elanikud harjunud, mis seotud maksvate tsiviil- ja notariaalseadustega kui ka kaua-aegse kohtu- ja notariaalpraktikaga ja iseäranis veel Vene Senati seletustega, nagu see ka loomulikult Vene kohtu- ja protsessiseadustega sündis. Mõned asutused ja ametnikud olidki alguses sellel arvamisel ja asusid ka esmalt vene tempelmaksu-määruste täitmisele.

Kuid Ajutise Valitsuse määrusega „ajutised administratiivseadused“ 19. novembrist 1918 (Riigi Teataja nr. 1) olid, nagu see alles hiljem mõjuvõimsatest (autoriteetlikkudest) seletustest kindlasti selgus, okupatsioonivõimude poolt antud puudulikud ja meile täitsa võõrad määrused sellel alal maksuma jätetud. Raskuseks nende määruste tarvitamisel oli pealegi asjaolu, et need määrused ainult Saksa keeles leidsid; pealegi polnud need määrused eri-väljaandena ilmunud, vaid ainult nimetatud okupatsiooniaegses määrustelehes, mille tõttu nendega tutvuminegi ütlemlata raskendatud oli, sest leidsid ainult üksikud õnnelikud, kes endid nimetatud Määrustelehe omanikuks võisid nimetada.

Tähendatud määrusi on järgnevate Valitsuse seadustega mitmel puhul osaliselt muudetud ja täiendatud, kuid tervena Eesti keeles pole need määrused ametlikult veel senini ilmunud*). Möödaläinud aasta teisel poolel on ainult era-väljaandena Tartus „Postimehe“ kirjastusel ilmunud okupatsiooniaegsed tempelmaksu-määrused (üldmäärused ja tariif) eestikeelses tõlkes, missugust tõlget aga mitte päris kordaläinuks ei või nimetada ja mille tarvitamise juures ikkagi, et temast täielikult aru saada, saksakeelset algkirja tuli võrrelda, nõnda et Saksa keele mittemõistjal temast ikkagi suurt kasu ei olnud.

Muudatused ja täiendused, mis nimetatud okupatsiooniaegsetes määrustes järgnevate seadusemäärustega on ette võetud, oleksid nende kronoloogilises järjekorras järgmised:

1. Ajutise Valitsuse poolt 8. jaan. 1919. a. vastuvõetud seadus „Kohtu-

* Otsekooste maksude peavalitsuse poolt on „Riigi Teatajas“ avaldatud küll tariif, kuid mitte tema juures leiduvad üldilised määrused ja juhatused; sellest tariifist alpool.

maksud ja -kulud“ (Riigi Teataja nr. 2 — 1919. a.). Selle seaduse § 5. põhjal võetakse tempelmaksu kõigile kohtuasutustele tsiviilasjus sisseantavate palve- ja seletuskirjade kui ka nendele juurdelisatud dokumentide pealt, kui nad juba tempelmakstud pole, 3 mk. iga poogna pealt, ja § 6. põhjal kõigi väljaantavate täitmislehtede, tunnistuste ja ärakirjade pealt, niisama 3 mk. iga poogna pealt. Selle vastu pidid maksva tariifi järele muudele asutustele antavad palvekirjad tempelmakstud olema 1½ marga väärtuses, samal määral ka nende peale antavad vastused.

2. Seadusandliku delegatsiooni poolt 11. sept. 1919. a. vastuvõetud „Seadus kantselei- ja tempelmaksu nõudmise kohta läbikäimises tolliasutustega“ (R. T. nr. 68—1919.). Selle seaduse põhjal nõutakse tempelmaksu tolliasutustele antavate: kaubadeklaratsioonide ja konossamentide pealt á 3 mk. ja faktuurade ja spetsifikatsioonide pealt á 3 mk., missugused määravad maksvas tariifis enne seda puudusid.

3. Vabariigi Valitsuse poolt (Vabariigi Val. aj. korra § 12-a põhjal) 19. jaanuaril 1920. a. kinnitatud seadus tempeltariifi muutmise kohta. (R. T. nr. 14/15 — 1920). Selle seadusega muudetakse ja täiendatakse sinnamaani maksnud tariifis kümme paragrahvi ja lisatakse juurde neli paragrahvi, kuna niihästi üldmäärused kui ka juhatuskiri täitsa muutmata on jätetud ja seega kõigi tema tolleaegsete iseäraldustega, välja arvatud need, mis teiste Valitsuse määrustega muudetud, ka praegu maksavad.

4. Vabariigi Valitsuse poolt (§ 12-a põhjal) 9. aprillil 1920. a. (R. T. nr. 53/54 — 1920.) vastuvõetud „Seadus tempelmaksu muutmise kohta“. Selle seaduse järele suuren-

datakse 1000/0 võrra kõik sinnamaani maksnud tempelmaksu-määrad. Peale selle suurendatakse sellele järgneva seadusega (R. T. nr. 59/60—1920) tempelmaksu määrad kohtu toimetuste pealt niisama 1000/0 võrra.

5. Vabariigi Valitsuse poolt (§ 12-a põhjal) vastuvõetud seadus tempelmaksu muutmise kohta (R. T. nr. 141/142—1920). Selle seaduse põhjal kõrgendatakse tempelmaksu üksikute ametiasutustele antavate ja nende poolt väljaantavate dokumentide pealt, kusjuures aga vastavad paragrahvid sinnamaani maksnud tariifis ära muutmata on jäänud. Nõnda kõrgendatakse ametiasutustele ja ametnikkudele (välja arvatud kohtuasutused ja ametnikud) antavate palvekirjade ja nende peale viimaste poolt antavate vastuste tempelmaksu 10 marga peale, niisama ka maksualuste dokumentide teisendite tunnistuste, väljavõtete ja ametiasutuste ja ametnikkude poolt (teksti järele kohtuasutused välja arvamata) eraasjus valmistatud kirjade pealt kui ka kõigi dokumentide pealt tolliasutustega läbikäimises 10 marga peale. Peale selle kõrgendatakse tempelmaksu litsentside nõutamises ja immobiilkomisjonile antavate palvekirjade ja nende peale antavate vastuste tempelmaksu määr 50 marga peale (palvekiri eraldi 50 ja vastus 50 mk.) ja kviitungite tempelmaksu 20 penni pealt 50 penni peale.

See oleks kõik, mis tempelmaksu alal senini välja antud, juurde arvatud üksikud mõjuvõimsate (autoriteetlikkude) asutuste (rahaministeerium, otsekoheste maksude peavalitsus) seletused ja peale selle veel Riigikohtu seletused, mis käesoleva kuukirja esimese numbri kaasandena ilmunud. Sellega oleksid siis maksvad: a) tempelmaksu tariifist okupatsiooniaegsed tariifi osad, mis eelkirjeldatud novel-

lidega muudetud pole, b) ülesloetud novellid ja d) okupatsiooniaegsed tempelmaksu üldmäärused ja juhatuskiri täielikult niipalju kui nad meie üldseadustega muudetud pole. Peale selle peaksid meil Ajutise Valitsuse seletuse põhjal 11. aprillist 1919, a. (R. T. nr. 26—1919) maksma ka veel Vene tempelmaksu-määrused, niivõrd kui need määrused muudetud polnud okupatsiooniaegsete määrustega. Seda järeldab oma seletustes ka Otsekoheste maksude peavalitsus 13. oktoobrist 1919. a. nr. 7093 (R. T. nr. 79/80—1919), mille järele aktsia- ja osahiisuste aktsiate ja osatähtede tempelmaks tuleb arvata Vene tempelmaksuseaduse §§ 37. ja 54. järele 10/0 nende nimelisest hinnast. Olgu tähendatud, et meil maksma pandud okupatsiooniaegses tempelmaksu-tariifis kirjeldatud väärtpaberite tempelmaksu-määrad puudusid, tariifi on nad üles võetud alles Valitsuse novelliga 19. jaanuarist 1920. a.

Kirjeldatud määruste labürinti on katsunud selgust muretseda Otsekoheste maksude peavalitsus, kelle poolt on välja antud tempelmaksu-tariif, mis välja kuulutatud R. T. nr. 71/72 15. mail käesoleval aastal. Tariif on kokkuseatud ja Eesti keele tähestiku järele korraldatud alles maksvate okupatsiooniaegsete määruste ja kõikide Valitsuse poolt väljaantud seaduste põhjal, välja arvatud hiljem, s. o. 3. sept. s. a. välja antud seadus. Nimetatud tariif on ka igal pool tempelmaksu väljaarvamise juures tarvitusele võetud. Kuid tariifi juurde kuuluvad üldmäärused ja seletuskiri leiduvad praegu veel ainult saksakeelses tekstis, nagu nad omal ajal okupatsioonivõimude poolt välja kuulutatud. Niihästi maksumaksjatele kui ametiasutustele oleks suureks kergenduseks, kui Otsekoheste maksude pea-

valitsus ka need osad määrustes Eesti keelde tõlgiks ja vastavate üldseadustel põhjenvate muudatustega avaldaks.

Tempelmaksu-tariifi järkjärguliste muutmiste ja lõpuks nende muudatuste paiguti võõriti tõlgitsemise tõttu Otsekoheste maksude peavalitsuse poolt kokkuvõetud tariifis on viimases mõned vead ja puudused tekkinud, mis tema tarvitamise korral arusaamatusi ja vaidlusi sünnitavad.

Puudused, mis minul oma ametikutse alal tempelmaksu-tariifi igapäevases tarvitamises on silmapuutunud, oleksid järgmised:

1. Tariifi nr 4. (arvatud otsekoheste Maksude peavalitsuse poolt kokkuseatud tariif) järele käivad eellepingud tempelmaksu alla $\frac{2}{5}$ lõpuliku lepingu tempelmaksust. Algustariifi järele (saksakeelne tariif nr. 26) käisid seesugused lepingud tempelmaksu alla $\frac{1}{5}$ lõpuliku lepingu (Hauptvertrag) tempelmaksust. Seadusega 9. aprillist s. a. kõrgendati kõiki tempelmaksu-määrasid 100⁰/₀ võrra, sellega tõsteti lõpulikkude lepingute tempelmaksu poole kallimaks. Kui arvata, et selle määrusega eellepingute ja lõpulikkude lepingute tempelmaksu proportsioon ka poole võrra kõrgendati ($\frac{1}{5}$ pealt $\frac{2}{5}$ peale, nagu tariifis seisab), siis tuleb lõpulikult välja, et eellepingute tempelmaks on kõrgendatud 300⁰/₀, võrra (näit., enne oli liikumata varanduste ostulepingute tempelmaks 1⁰/₀ s. o. 1. mk. saja pealt, hiljem kõrgendati 100⁰/₀ s. t. 2 margani saja pealt samanimelise eellepingu tempelmaks oli saja pealt üks viiendik ühest margast s. o. 20 penni, kõrgendati 100⁰/₀, s. o. 40 pennini saja pealt, mis teeb välja ikkagi kahest margast ühe viiendiku, kuna kaks viiendikku välja teeks 80 penni, seega 300⁰/₀ kõrgendatud). Et seadus tempelmaksu määra ainult 100⁰/₀ on tõstnud, seega on tariifi

kokkuseadja asutus seadust eellepingute suhtes võõriti tõlgitsenud:

2. Tariifi nr, 11. seisab: Kingituslepingud: a) liikumata varanduse üle 2⁰/₀ kingituse väärtusest. b) liikuva varanduse üle 1⁰/₀ kingituse väärtusest (kingitava varanduse peal lasuvat võlga maha arvates) 1920 a. 19. jaanuari seaduse tekstis seisab punkt a. sõna-sõnalt niisamuti kui tariifis, kirjamärgina aga punkti lõpul ei seisa punkt, nagu tariifis, vaid semikoolon ja temale järgneb punkt b. järgmises redaktsioonis: b) liikuva varanduse üle — $\frac{1}{2}$ ⁰/₀ (kingitava varanduse peal lasuvat võlga maha arvates. Et seadusandja punkt a. ja b. semikooloniga on sidunud, aga mitte punktiga, lahutanud, nagu see tariifis seisab, ja punkt b. juures sõnad „kingituse väärtusest“ vahele on jätnud, kui temaga seotud eelmise punkti järele mõistetavad, siis tuleks seletada, et kirjeldatud kahe punkti lõpul sulgudes tähendatud lause „kingitava varanduse peal lasuvat võlga maha arvates“ mõlemi, niihästi punkt a. kui punkt b kohta käib. Otsekoheste maksude peavalitsuse poolt kokkuseatud tariifis on aga seaduse algteksti vastaselt punktid a. ja b. kirjamärgiga (punktiga) lahutatud ja punkt „b“-le juurde lisatud sõnad „kingituse väärtusest“, millega punkt b. lausa iseseisvaks, aga mitte punkt „a-st“ äraripuvaks, on tehtud, millega mõiste on muutunud. Seesuguse muutuse tõttu võib nüüd seletada, et punkt b. lõpul sulgudes seisev lause ainult viimase kohta käib ja seega liikumata varanduse kingituse juures kingitava varanduse väärtusest tempelmaksu võtmiseks nende peal lasuvaid võlgasid mitte ei tule maha arvata. Tegelikult ongi viimasel ajal tariifi, mitte seaduse, algteksti täpsa mõiste järele käies seesuguste lepingute pealt tempelmaksu

arvamise juures liikumata varanduse peal ingrosseeritud võlad maha arvamata jäetud, mis ju fiskaalselt kasulik, kuid nagu eespool kirjeldatud, seadusega ometigi kokkukõlas ei seisa. Pealegi saab ju kingitussaja tegelikult kingituse all ainult oma varanduse, aga mitte võlgade juurdekasvu, mõista.

3. Tariif nr. 16. punkt e. järele käivad ostulepingud kauba üle, mis edasimüümiseks ehk ümbertöötamiseks või otsekoheks tarvitamiseks on määratud, tempelmaksu alla $\frac{2}{100}$ ostuhinnast. Sama tariifi nr. 3. järele käib õiguste ja nõudmiste edasiantmine tempelmaksu alla $\frac{2}{500}$ edasiantava õiguse rahalisest hinnast ehk väärtusest. Kujutagem nüüd ette juhtumine, kus õigused eespooltähendatud kaubalepingu järele edasi antakse ilma mingisuguse vahetasuta siis tuleks tariifi punkt 3. järele seesuguse toimingu pealt poole suurem tempelmaks maksta kui alglepingu pealt oli makstud, mis ju täitsa ebamäärane oleks.

4. Tariif nr. 15, seisab: „Läbirääkimised, kohtutes ehk ametiasutustes protokollid võetud.“ Saksakeelse algteksti järele kõlab see nii: „Verhandlungen vor Gerichten oder Urkundspersonen aufgenommen.“ „Verhandlungen“ võib küll tõlkida Eesti keelde „läbirääkimised“, kuid mitte alati, näit. on õieti tõlgitud „Friedensverhandlungen“ „Rahu-läbirääkimised.“ „Verhandlung“ tähendab aga ka „Geschäft“, „akt“, (сдѣлка), missuguse mõistena teda ka siin tuleb tõlkida. Tähendab, Eesti keelde tõlgituna, on „Verhandlungen“ — „toimingud“, s. t. läbirääkimised, millel juriidilise toimingu (Rechtsgeschäft) iseloom. „Urkundspersonen“ on tõlgitud Eesti keelde lihtsalt „ametiasutused“, kuid sakslasel tähendab „Urkundspersonen“ amet-

nikku, kelle kätte aktide tegemine on usaldatud (notaariust, kohtunikku jne.).

5. Tariifi nr. 20. järele, mis testamentide tempeimaksusse puutub, on punkt 2 Eesti keelde järgmiselt tõlgitud: „Kui korraldused hinnatud ei ole — 6 mk.“ (enne kõrgendust 3 mk.). Saksakeelses algtekstis (nr.19.) seisab: „über Anordnungen nicht vermögensrechtlicher Art — 3 M.“ Neid kahte teksti võrreldes, on kahtlemata selge, et nad üksteisele ei vasta. „Anordnungen nicht vermögensrechtlicher Art“ tuleks Eesti keelde tõlkida: „Korraldused, millel varandusline väärtus puudub.“ Ettetoodud tõlkimisega sünnitab järgmise segaduse: a) seaduse algteksti järele võivad nähtavasti ainult need korraldused surmakorraks käia liht tempelmaksu alla 6 mk., mida võimata on hinnata, kõik teised tuleksid aga hinnata ja käiksid sama tariifi nr. p. 1. järele proportsionaalse tempelmaksu alla, sest muidu poleks ju proportsionaalsel tempelmaksu määral mingisugust mõtet; b) Otsekoheste maksude peavalitsuse tariifi järele ei pruugi aga seesuguseid korraldusi üldse hinnata, kuna nende hindamata jätmine tariifi järele täitsa lubatud ja kuna nende tempelmaks siis palju odavam tuleb, kui nad hinnatud pole. Sellega ei taha mina isiklikult sugugi okupatsiooni-aegse tariifi määrust kaitsta, vaid ainult tema mõistet selgitada. Hinnata testamentisid on nende tegijatel üldse raske, ka siis, kui nendes varandusliku väärtusega objekte pärandatakse; oleks täitsa loomulik, kui kõik testamendid, nende väärtuse peale vaatamata, lihtsa tempelmaksu alla käiksid, nagu see ka Vene tempelmaksu-seaduse järele oli. Riigikassa huvid selle all palju ei kannataks, sest testamentide järele pärandatavate varanduste üleneneku pealt võetakse pärandusemaksu ikkagi nende varanduste väärtuse järele.

6. Tariifi nr. 21, kus seisavad igasuguste tõestamiste tempelmaksu määrad, on välja jäetud, saksakeelses tekstis (nr. 5) leiduv märkus „Befreit sind Beglaubigungen von Übersetzungen aus fremden Sprache ins Deutsche.“ Uute seadustega pole see märkus ära kaotatud, seega peaks ta ka praegu maksev olema. Tõlgitseda tuleks teda meie seaduste üldmõistele vastavalt ja analoogiliselt teiste seadustega, sõna „Deutsche“ asemel „Eesti“ paigutamiseks. Seega oleksid siis tõlked võõrastest keeltest Eesti keelde tempelmaksust vabad.

7. Tariifi nr. 19. seisab: Teisendid (teised eksemplaarid, ära kirjad) maksualustest dokumentidest, kuid mitte rohkem kui allkirjade*) tempelmaks. Saksakeelses algtekstis nr. 6 seisab ainult: „Doppelstücke von stempelpflichtigen Urkunden j.n.e.“ Otsekoheste maksude peavalitsus on tõlkinud saksakeelset sõna „Doppelstücke“, omalt poolt selle sõna otsekohestele tõlkele — „teisendid“ — sulgudes veel selgituseks juurde lisanud „teised eksemplaarid“ ja „ära kirjad“. „Doppelstück“ — „teisend“ tähendab sisulikult küll ära kirja, kuid vormilikult mitte alati. Näit., valmistatakse leping kahes eksemplaaris ja mõlemad eksemplaarid kirjutatakse alla lepingutegijate poolt. Niisugusel juhtumisel loetakse üks eksemplaar „algkirjaks“ ja teine „teisendiks“ ja viimase pealt tuleb ka võtta tariifis tähendatud tempelmaks. Ta ei ole mitte lihtne ära kiri, sest allkirjad tema peal on algsed (подлинныe). Üleüldse ei saaks siia punkti alla ära kirjade mõistet ka teisel põhjusel mahutada, sest ära kiri, kui niisugune, ei käi iseenesest tempelmaksu alla, vaid ainult siis, kui tema põhjal midagi toimetatakse. Näit.

*) Peab olema vist „algkirjade“. Sama viga kordub ka tariifi nr. 21. punkt 6.

kui keegi omale mõne dokumendi ära kirjutab, ei pruugi ta ju kohe tempelmarke peale kleepida, vaid ainult siis, kui ta selle ära kirja algdokumendi asemel mõnda asutusesse sisse annab, ehk teda notaariuse juures tõestada laseb. Sellepärast on ka ära kirjade tempelmaks mahutatud hoopis teisale, s. o. tariifi nr. 21 alla, kus seisavad tempelmaksu määrad „tõestamiste“ kohta. Et hilisemas tempelmaksu muutmise seaduses (2. sept. s. a. R. T. nr. 141/142) ka ainult „teisenditest (teistest eksemplaaridest)“ on kõneldud, siis peab nii arusaama, et see muudatus ära kirjade tempelmaksu määra ei puuduta, kuna ju selle seaduse läbi ühtegi punkti seni maksvast tariifist otsekohe pole muudetud.

Üleüldse peaks uues seaduses alati ära tähendatud olema, missugused osad vanast seadusest temaga muudetakse ehk hoopis ära kaotatakse, nagu see ka igal pool seadusandluses viisiks on; ilma selleta on igasugused arusaamatused uue seaduse tõlgitsemise juures möödapääsmatad.

Et seaduses tempelmaksu muutmise kohta 3. septembrist s. a. (R. T. 141/142) sellest midagi ei seisa, missugused tempelmaksu määrad tariifis tema läbi muudetakse, see on palju arusaamatusi sünnitanud. Näit., eespool kirjeldatud tempelmaksu muudatus teisendite kohta on pea igal pool tarvitusele võetud ka ära kirjade kohta, muidugi tariifis leiduva mõiste „teisendi“ vale tõlgitsemise tagajärjel, mis aga ekslik on. Edasi on selle seaduse § 1 punkt a. all „Ametiasutustele ehk ametnikkudele (välja arvatud kohtuasutused ja ametnikud) antavate palvekirjade ja nende palvekirjade peale antavate vastuste pealt võetava tempelmaksu määr suurendatud 10 marga peale. Järgnevates §§ 3 ja 4 suurendatakse tempelmaksu määra tun-

nistuste (missuguste nimelt pole seletatud) ja ametiasutuste ja ametnikkude poolt eraasjus valmistatud kirjade pealt, mille kohta tariifis muud määrust ei ole, niisama 10 mk. peale. Et nendes paragrahvides ei seisa märkust „välja arvatud kohtuasutused ja ametnikud“, siis peab järjekult arvama, et seadusandja need siin nimelt välja arvamata on jätnud, mille tõttu ka nende poolt väljaantavad tunnistused ja kirjad (täitmislehed, ära kirjad otsustest j.n.e.) tempelmaksu alla peaksid käima 10 marga väärtuses. Ei too ka selgust selle seaduse § 4-s leiduv lause „mille kohta tariifis muud määrust ei ole“, sest nende kohta ei leidu tariifis üleüldse määrust, vaid eriseaduses „Kohtumaksud ja -kulud“ (R. T. nr. 2 — 1919) ja „Seadus kohtumaksude ja -kulude kohta“ (R. T. nr. 59/60 — 1920). Leidub küll tariifis nr. 17. all märkus „Kohtutele antavate kirjade pealt võetakse tempelmaksu erimääruste järele“, kuid see märkus, nagu tema tekstist kergesti arusaadav, käib ainult „kohtule antavate“, aga mitte „kohtu poolt väljaantavate“ kirjade kohta. Kuidas kohtuasutused seda seadust tegelikult on tõlgitsenud, selle kohta puuduvad mul, kahjuks, teated, usun aga kindlasti, et ta arusaamatusi on tekitanud.

Lõpuks olgu tähendatud, et meie maksvas tempelmaksu-tariifis puudub täitsa tempelmaksu määr põliste rendilepingute kohta. Kuna „Maaseaduse“ põhjal riigi maad uutele asunikkudele ainult põlisele rendile antakse, siis tuleb arvatavasti seesuguste lepingutega tulevikus tihti kokku puutuda. Maksva materiaalse tsiviilseaduse järele (Balti Erasead. § 4131 ja järgmised) tuleb seletada, et põline rent mitte lihtne rent pole, vaid rohkem omandusõiguse mõistele ligineb. Selle tõttu ei saa siin rendilepingu-tariifi aluseks

võtta, nagu seda mõned asutused on arvanud, kellega mul selle üle on tulnud vaielda.

Tariifis nr. 13. all leidub üldmäärus raha peale hinnatavate lepingute kohta juhtumistel, kui tariifis nende kohta erimäärusi ei ole, missuguste lepingute pealt tuleb arvata tempelmaksu 1% nende väärtusest. Kuidas põlise rendi lepingute väärtust välja arvata, selle kohta leidub seletus okupatsiooniaegsetes üldistes tempelmaksu-määrustes, mis ka praegu muutmata maksvad. Nende määruste § 5. punkt 5. all seisab: „Bei immerwährenden Nutzungen oder Leistungen ist das Fünfundzwanzigfache ihres einjähriges Betrages als Wert anzusehen“, mis oleks eestikeelses tõlkes: „alaliste tarvituste ja kohustuste väärtuseks loetakse nende kahekümneviiekordne aastane maks“. Seega tuleks põlise rendi lepingute tempelmaks arvata järgmiselt: kasvata aastane põlise rendi maks 25 peale ja sellest summast arvata 1% tempelmaksu. Et seda seletust kontrollleerida, pöörame Preisi tempelmaksu seaduse kui abiallika poole, sest on ju okupatsiooniaegsed määrused sealt välja kirjutatud. Preisi tempelmaksu-tariifis nr. 36. all seisab „Rentenverträge“ (sealse seaduse mõiste järele käivad meie põlise rendi lepingud selle nimetuse alla) — tempelmaks 1% kapitaal väärtusest. Sama tariifi nr. all leidub ka kapitaal väärtuse väljaarvamiseks juhatus üldistesse tempelmaksu-määrustesse, mille § 6. punkt 9. loeme sõna-sõnalt sedasama, mis eespool kirjeldatud okupatsiooniaegseteski määrustes.

Kõiki neid puudusi arvesse võttes, mille all meie tempelmaksuseadused kannatavad, jääb küll tungivalt soovida, et asjasse parandust toodaks. Seadusel, millega harilikul riigikohtunikul iga sammu peal tuleb kokku

puutuda, on esimene tingimus, et ta selge peab olema. Ei tahaks sellepärast soovitada, et uus seadus ruttu ja üle pea-kaela kokku seataks, mis läbi ta puudulik saaks ja jällegi lõpmatuid seletusi nõuaks. Kõige otsustarbekohasem oleks ehk esialgselt, kuni uue seaduse valminemiseni, Wene tempelmaksu-seadus tarvilikkude muudatustega nüesti maksuma panna. Seadus, mis, kui pikaaegse seadusandluse produkt, kaunis täielik on ja — mis peasi — mõjuvõimsate Wene Senati seletustega varustatud ja meie inimestele igatahes palju rohkem tuttav kui praegused katkendilised Preisi seaduse määrused, millega inimesed, vaatamata kaheaastase tarvitamise peale, senini veel pole harjunud. Äärmisel juhtumisel tuleksid aga neis määrustes ja meie hilisemates seadustes leiduvad puudused tingimata ja rutuliselt kõrvaldada.

J. Kristelstein.

Eesti Vabariigi Riigikohus ja 1920. a. põhiseaduse printsiibid.

(Järg)

Niisuguses riigis, kus ka presidenti ei ole, kellel suspensiivne veto-õigus oleks, saab ainult üks organ olla kui õiguse valvaja, ja see on kohus. Ja nimelt kõrgem kohtuasutus riigis, mis koos seisab tagandamata, parteipoliitikast vabadest seadusetundjatest meestest. Ainult seesugusel kõrgemal kohtulikul organil on tarviline objektiivsus, et sine ira et studio otsustada, kas üksikseadused vastavad põhiseadusele, või mitte.

Ja see on kahjatsemiseväärt puudus Eesti vabariigi põhiseaduses 1920. a., et puudub see määrus, mille järele kõrgem Riigikohus valvab põhiseaduse puutumatus üle.

Teisiti on lugu suures demokraatlikus Ameerika vabariigis. Kuulsa

1787. a. põhiseaduse loojad teadsid väga hästi, mis nad tegid, kui nad selle tähtsa funktsiooni Washingtonis asuva riikideühisuse-kohtu peale panid. Mitte kongress (Senat ja Asemikkudekogu) ei otsusta niisuguste küsimuste üle, sest ta on poliitiline kogu, olgugi et neil ammuagsetel suure üle mere vabariigi nooruseaastatel veel midagi märgata ei olnud sellest saatuslikust halvenemisest, mis kahjuks paljudes maades moodsat demokraatiat iseloomustab, — kus, nagu nüüd, erakond mitte pole riigi teenija, vaid riik on partei ümmardaja, kaitsesid nad rahva esitust hädaohu eest, et seadusandlikku võimu ära ei saaks kasutada põhiseaduse õõnistamiseks ehk killustamiseks.

Põhja-Ameerika Unioonis on riikideühisuse kohus kohtunikuks selle üle, kas seadused vastavad põhiseadusele.

Mitte, et riikideühisuse kohtul õigus oleks teatud seadust tühjaks tunnistada. Ei. Kuid tal on õigus ühe ainsa kodaniku kaebuse põhjal, kes tõendab, et tema õigusi, mida põhiseadus kaitseb, mõni seadus rikub, konkreetset juhtumist läbi harutades otsustada, kas kaebus on põhjendatud või ei. Kui küsimus jaatavalt otsustatakse, siis on kaebaja kodanik selle seaduse sunnist vabastatud ja iga riigiametnik, kes teda tahaks sundida seda seadust täitma, langeks karistuse alla. — Ja ühtki põhiseaduse osa ei ähvarda hädaohu, et teda üksikseadused võiksid rikkuda, kui need osad, mis kodanikkude õigustest kõnelevad. 1776. aastast peale, sest saadik kui tuntud Ameerika deklaratsioon kodaniku- ja inimesteõiguste üle avaldati, — järeleaimamine oli Prantsusmaal 1789. aastal, — sisaldab peaaegu iga põhiseadus rea §§, milledes muutmata, kõigutamata kodanikuõigused üles loetakse. See kodanikuõiguste üleslugemine on iseenesest mõistetavalt ainult kondi-

kava; tema sisutamine ripub ära üksikseadustest, mis seda kondikava võivad kindlustada või purustada.

Ka Eesti Põhiseadus 1920. aastast sisaldab seesuguse peatüki, §§ 6—26 (peatükk II: „Eesti kodanikkude põhiõigustest“). See on kallis varandus, mis Eesti kodanikkudele kingitakse ja lubatakse, varandus, ilma milleta inimene kehalikult, vaimliselt ja hingeliselt orjaks muutub. Iseasi aga on seda varandust paberile panna ja iseasi — teda elus läbi viia. Ka Venemaa sai 1906. aastal (23. apr. v. st.) põhiseaduse; aga selles põhiseaduses oli üks peatükk (8), milles kodaniku kohuste üleslugemise järele (Eesti põhiseaduses puudub kahjuks üks säärastest kategoriatest), nende õigused kindlaks määrati. Kuid kahjuks — nad jäid paberile. — Üksikseadused, mis need põhimõtted elus maksma pidid panema, jäid tulemata ja vanad seadused absolutismiajast — politseiriigi seadused — jäid jõusse, nii et Vene kodanik võis oina osa mängida. Saatiirik Saltõkov-Stshedrini jutus: „Mäluta oinas“, kes unes vaba oinast oli näinud ja nüüd ärgates unenäo pettepildi poole vahib. Ja need §§ on just need, mis kodanikku puudutavad tema igapäevases elus, keset tema muresid ja rõõmusid.—

Mis kasu temal siis on, et temale suured poliitilised õigused on antud: valimise-, rahvahääletamise ja seadusealगतamise õigused, kui üks üksikseadus temalt ära võib võtta tema vabaduse, tema kodu, tema maa, tema töö vilja. Mida enam poliitiliste õiguste ulatus kodanliste õiguste kindlusega olekuga vastamisi seisab, seda enam tunneb kodanik, et lubatud vabadused ainult vari on ja et ta ilma õigusteta on riigi kõikvõimuse vastu, kes ennast oma orgaanides kehastab.

Eesti põhiseadus 1920. määrab, nagu iga tõsine demokraatlik põhiseadus kindlaks: kõigi kodanikkude ühetaolsuse seaduse ees. Arusaadavalt on siin õiguslik ühetaolsus arvatud formaalselt, mitte materjalselt, sest inimese elu mitmekesisus irvitab igasuguste katsete üle, kõiki inimesi Prokrustese voodi ühetaolsusesse mahutada. Ühetaolsus seaduse ees tähendab aga ühesugust õiguskaitset ja kõigi eesõiguste tagasitõrjumist, ükskõik, kas need eesõigused ühele või teisele klassile kasuks on. — Aga kui kergelt kalduvad selles osas üksikseadused põhiseaduse nõuetest kõrvale.

Eesti põhiseadus (§ 6) kõneleb kodanikkude ühetaolsusest seaduse ees, sündimise, usu, soo, seisuse (peab vist olema „klassi“) ehk rahvuse pääle vaatamata. Kui seisused ära kaotatakse, siis jäävad ometi kütseklassid järele ja tekivad uued. Kus klassivahed olemas, seal on klassivõitlused, ja kui need klassivõitlused rahvaesituses aset leiavad, siis võivad säherdused klassivõitlused nii kaugele viia, et seadusi antakse, mis enese küljes kannavad ühe klassi võidu pitsereit teise klassi üle, ehk et see seadus riivab seaduse ühetaolsuse põhimõtet. Kus peab siis kaitset otsima seesuguse seaduse vastu? Ainult kõrgemas kohtuasutuses, ainult tema foorumi ees võib põhiseaduse rikkumise kaebust otsustada.

Nii poliitiline kui ka kodanlik vabadus on seaduse läbi kitsendatud vabadus. Kitsendamata vabadus on ulakus, mis rusikaõiguseni viib. Kuid mõõduandev on kitsenduse määr. Kui kaugele võib üks seadus piiripanemises minna, ilma vabaduspõhimõtet sõnakõlksuks tegemata? Siin võib ainult kohus kõnelda, pimedada jumalanna Themise teenija, kes seotud silmil ühes käes kaalu, teises käes õiguse mõõka

kannab. Seadused, mis on klassiviha, klassikadedus ja klassi-enesearmastus ette kirjutatud, võivad väga kergesti õigluse (aequitas) piiridest üle minna.*)

1920. a. põhiseaduse § 4 lausub:

„Eestis maksavad tema enese asutuste poolt antud või tunnistatud seadused.“ Järjekult ei ole määrused, mis antakse mitte-seadusandlike asutuste poolt, miski seadus. Seadusandlik asutus Eestis on Riigikogu (§ 52). Seadused astuvad jõusse (harilikult) mitte enne kui 10-al päeval peale avaldamist Riigikogu juhatusel poolt „Riigi Teatajas.“ (§ 53, 54)

Valitsusevõimu teostab Eestis vabariigi valitsus (§ 57). Ta juhib riigi sise- ja välipoliitikat, hoolitseb riigi välise puutumatus, sisemise julgoleku ja seaduste täitmise eest (§ 60). Ta annab välja seadustega kokkukõlas määrusi ja korraldusi (§ 60 p. 7). Nii on valitsusel n. n. korraldusvõim,

*) Toome ühe konkreetse näituse:

Tallinna linnavalitsus, kes, kui omavalitsuse organ, küll määrusi võib välja anda, kuid mitte seadusi, on määruse välja annud, mis hoolimata ühte põhiseaduse § riivab. Meie mõtleme määrust sunniivõim erakorteritesse elama asetamise kohta. Missuguse õigusega? Põhiseaduse § 10 lausub: Kodu on puutumatu. Ei või olla tungimist eluasemesse või selle läbiviimist muidu kui juhtumist ja nõuete täitmisel, mis on seaduses tähen- datud. Kahtlemata on siin riigiseadus mõeldud, mitte aga omavalitsuse määrus. Missuguse õigusega võtab omavalitsuse üksus enesele seadusandliku võimu? Ja seda põhiseaduse rikkumisega. Tallinna kodanikkudel on täieline õigus kaebust tõsta kohtu ees sel korral, kui omavalitsuse organid peaksid seda määrust teostama hakkama põhiseadusele pil- keks. Iga suuema aja kultuuri-riigis maksab kodu puu- tumatus põhimõte. Kui kodanikult tema kodurahu ära võetakse, siis alandatakse teda orjaks. Peaks teda mõne Inglise kodaniku kohta kavatses? Ta paneks vastu selle uhke sõna: „My house is my castle“ — minu maja on minu kindel loss! ja iga ametnik, olgu see linnas, krahvkonnas ehk kogu- konnas, kes ilma kohtuniku volita mõne inglase majasse tahaks tungida, langeks karistuse alla, sellest hoolimata, kas tema mõne ülema käsku täidab või ei. Suur Inglise commoner Pitt Vanem lausus kord (XVIII aastas.): Inglise maja võib väike olla, võib lagunened olla, vihm ja tuul võivad sisse pää- seda, aga Inglise kuningas ei pääse majasse ja peab minu lähel seisma jääma!

kuid ainult seaduse piirides, kõige pealt põhiseaduse piirides. Ta ei tohi aga seadusandjate kohta vägisi oma kätte kiskuda, tema määrustes ei tohi seadlusi olla, mis seaduse vastu käi- vad ehk seaduselt tema võimu võta- vad. Selles seisab seadus- likkuse põhimõtte raskuse- punkt. Kui korraldava võimu or- gaanil õigus või karistamata võimalus oleks määrusi välja anda, mis seadused maksusetaks teevad ehk nendelt jõu võtavad, siis muutuks seadus vaseks, mis kumiseb, ja kellukeseks, mis he- liseb! See oli Venemaa vähitõbi, et kindlat piiri seaduse ja määruse vahel ei olnud. Sellepärast võis Vene aja- loolane Klutshevsky õigusega ütelda: „Venemaal oli terve hulk sea- dusandlust ja ometi mitte ühtegi seadust.“ Kui aga piir seaduse ja määruse vahel ära ei pea kaotatama, siis peab kontroll selle kohta olema, et seda piiri peetaks. Kas on ehk rahvaesitus see kontroll? Tal on ju õigus arupärimistega valit- suse poole pöörata. Valitsus on ju tema ees vastutav! Teavad ometi parlamentliku valitsusviisiga riigid selle vastutuse tõsidusest nii mõndagi jutus- tada. Ta on erakonna-taktikast. Säärast kontrollorgani on vähe. Ai- nult kõrgem valitsuse kohus võib seda kontrollida. Kõrgema kohtuasutuse õigus, valvata seaduse ja määruste väljaandmise seaduslikkuse üle, on vana õigus. Juba Prantsuse parlamen- tidel (need olid vana, ennerevolutsioo- nilise Prantsusmaa kõrgemad kohtud) oli õigus kuminglikka ordonnance ehk dekreete oma registritesse üles võt- mata jätta ja sellega ühtlasi neid tühjaks tunnistada, kui nad seletasid, et nad seadusele vastavalt välja olid antud. Praegusel Prantsusmaal on korralduste seaduslikkuse üle valva- mise õigus kõrgemal valitsuse kohtul:

Riiginõukogu (Conseil d'Etat) Section des contentieux käes.

Venemaal oli Senat seaduste järele valvaja. 1905. aastal (6/19 juun.) ilmus seadus, mis senatile õiguse andis seadust avaldamata jätta, kui ta mitte ei olnud välja antud teatud korra järele. See õigus jäi Senatile alles, kui ta 1906. a. uues riigikorras vähe muudetud põhjuskirja sai (selle põhjuskirja asemele sai 1916. a. uus põhjuskiri, mis Senatile veel suurema võimu andis). Senat ei ole küll alati seda õigust tarvitanud, kuid mõnikord ikkagi. Kõige kõmurikkam juhtumine oli 1914. a., kui Senat tõrkus sõjaväe arstiteaduse akadeemia põhikirja avaldamast, sest et ta Keisri poolt välja oli antud Sõjanõukogu otsuse põhjal 1906. a. 23. IV. (põhiseaduse 96 § põhjal) ja mitte Duuma ja Riiginõukogu otsuse põhjal. Kahjuks ei tarvitanud Senat oma õigust määruste kohta, mis § 87 korras anti põhiseadust rikkudes. Kahjuks vaikis ta selle seaduse kuritarvituse asjas.

Aga ühes asjas valvas ta valjusti seaduslikkuse üle. Ükski üleüldise maksuvusega instruksioon, mis mõne ministri poolt anti, ei võinud jõusse astuda, enue kui Senat (I Departemang) tema seadusele vastavaks oli tunnistanud.

Sagedasti saadeti mõni niisugune instruksioon vastavale ministrile tagasi ühes ettepanekuga teda seaduse kohaselt muuta.

Niisugust funktsiooni peaks ka Riigikohus Eestis täita võima. — Sest instruksiooni teel võib minister ilma malafides mõnda seadust rikkuda, lihtsalt seaduse mitte õige seletamise tagajärjel. Ta võib ainult ühte detaili puutuda, ja ometi etendavad detailid valitsemise küsimustes väga suurt osa ja tarvitamisele võtmise korraldused võivad sagedasti seadusele teistsuguse

mõtte anda, kui seaduseandja poolt mõeldud. Oleks küll soovitav 1920. a. põhiseadust selles mõttes parandada. Säherdune parandus võiks ainult selleks kaasa mõjuda, et sissejuhatusel ilusad sõnad paberile ei jääks.

Põhiseaduse VI peatükk (§ 68 — 74) on pühendatud kohtule. § 68 ütleb, et õiguse mõistmist Eestis teostavad kohtud, § 69 lisab juurde, et Riigikohus teostab ülemat kohtuvõimu Eestis ja koos seisab Riigikogu poolt valitud riigikohtunikudest.

Need on lühikesed, kuid sisurikkad laused.

Riigikohus Tartus teostab ülemat kohtuvõimu riigis. Nii on tema Eesti Senat, kes tsiiviil- ja kriminaalasjades kõrgema instantsi funktsioonid täidab ja ühtlasi ka kõrgem administratiivkohus on. Orgaan, kes ülemat kohtuvõimu teostab, etendab atati suurt osa nii õiguse mõistmises kui ka õiguse loomises. Mitte selles mõttes, et ülem kohus seadusandja asemele astuks, vaid ta saab tema kaastööliseks seaduse arenemises. Nii virgalt kui seadusandja ka ei töötaks, nii tähele panelikult kui ta ka ei kuula häält, mis rahva elust tema poole kostavad uute küsimuste korraldamise kohta seaduste läbi, — ta ei suuda ometigi oma normidesse kokku võtta alaliselt tuksuva elu täit rikkust. Ta jääb ikka maha. Tuntud pandektist Regelsberger ütleb: „Seadusandmine lonkab elule tagant järele ja ei jõua kunagi järgi.“ Seadused ei tohi liig kasuistilised olla, nad peavad üleüldiste seaduse normide piiridesse jääma. Mõttekohaselt mitmekesisete elunähtuste kohta tarvitamine on kohtu asi, kes seaduse seletuse abil seda ülesannet täidab.

Oli kord aeg, kus seaduseandja siidis kohtuniku seaduse tähe külge. Vanas vene seaduste kogus, I köide

I jagu) oli põhiseaduslik norm, mis kohtud seaduse seletamise suhtes kammitsasse pani. See oli see tuttav §, mis ütles, et nii kohtud kui ka valitsuse organid seaduse tähe järele peavad käima, ilma et ühtegi tähte muutmata ja enesele lubamata omavolilise seletamise petlikku kõikuvust. 1869. a. kohtureform ütles lahti sellest absoluutse poliitseiirigi traditsioonist.

Teatavasti nõudsid nii tsiviil- kui ka kriminaalprotsessi määrused, et kohtutel ei ole õigust harutusel olevat juhtumist otsustamata jätta selle ettekäändega, et seaduses on selgusetus, vasturääkivus ehk (tsiviilprotsessis) et seaduses on puudus. Nad pidid ja olid kohustatud seadust seletama, tema mõtte, tema otstarbe ülesarvama. Loogilised ja grammatilised seletused, analoogiad, järjeldused, need pidid nende abinõud olema. Ja kui ühes riigis põhiseadus olemas on, mis kõigele õiguslikule elule aluseks on, siis on see kohtu ülesanne, iseäranis kõrgema kohtu oma, — selles põhiseaduses, tema vaimus ja põhimõtetes võtit otsida ja leida seaduse mõtte äraseletamiseks. Selles tuleb avalikuks kõrgema kohtu seadusiloov tegevus. Kes Prantsuse *Cours de cassation'i* ehk *Section des contentieux*, Saksa Riigikohtu ehk ülemvalitsuse kohtu või Vene Senati väljaandeid uurib, see näeb, et need organid terved õiguse instituudid on loonud ning sünnitanud ja et pretsedentsid, mis nende seletustes leiduvad, otsustavateks muutusid, alamatele kohtutele juhtnõrideks said, nõndasamuti ka valitsuse organidele, kellel juhus on õigust otsida ja leida. Selles suures töös areneb kõrgema kohtu võim ja saab seaduse arenemise elavaks allikaks.

Sellepärast hoolitseb iga põhiseadus, ka Eesti põhiseadus, selle eest,

et kohtunikkude seisukord kindel ja rippumata oleks.

Selle poole sihivad §§ 70, 71 ja 72. Nad määravad, et kohtunikke, kui nad seaduse järele ei ole valitavad, nimetab ametisse riigikohus, mitte aga kohtuminister. Meie tervitame seda uuendust, mis väga otstarbekohane on.

Kohtunikke ei saa ametist tagandada, ehk olgu, et nad kohtu otsuse järele ametist tagandatakse. —

Lõpuks — kohtunikkudel on liikumatuse privileegium, s. o. kohtunikku ei või vastu tema tahtmist ühest kohast teise paigutada, ehk seda ainult juhtumistel, mis seaduse täitmisest tingitud, millega on mõeldud vist küll seda juhust, kui seaduse läbi ühe kohtu asupaik muutub ehk kui kohtu liikmete arvu muudetakse. Kohtunikud ei või ka ühtegi kõrvalist palgalist ametit pidada peale seaduses ettenähtud juhtumiste. Õigusteaduse õpetaja ametit tohivad nad vististi pidada.

Kohtuniku ümberpaigutamise keeldu tuleb kõige soemalt tervitada. Vene maal oli kohtuministri õigus kohtunikke ühest kohast teise paigutada väga armastatud ja käepärane abinõu, et mõnel vastumeelt kohtunikul võimumehe viha tunda lasta. See on ainult soovitatav, et kohtunik pikemat aega ühe koha peal ametit peab. Kohtuniku rändamine ei ole soovitatav, sest kohtunikud peavad neid ümbritsevat elu tundma õppima, kus nad kohut mõistavad; alles siis, kui nad aru hakkavad saama mitmesuguste elanikurühmade individualiteedist, võib kohtunik juhtumisi, mis tema otsustamist ootavad, käsitleda kui sotsiaalseid nähtusi, mitte aga nagu numbrid.

Üleüldiselt on põhiseaduse sisu, niipalju kui ta kohtusse puutub, rahul-

oldav. Ainult vähesed puudused oleksid parandada. Teistes osades aga ei ole põhiseadus, ilma puudusteta; nende puuduste peale tähendada jätame teiseks korraks.

Prof. Dr. E. Berendts.

Vandekohus ja tema tarvidus Eestis.

Puhtad rahva kohtud oma lihtsal kujul tulevad ette ainult rahvaste algarenemise astmel, kus oletada võib rahva kaastegevust avaliku elu nähtuste korraldamises, kuid see võib kesta ainult nii kaua, kuni rahva elamiskombed ja -viisid veel lihtsad ja nõuded vähesed ning kuritööde arv väike on. Kasvab aga kuritööde arv, siis tekib tarvidus korralduse järele, kus enam kõik rahvas osa ei võta kohtumõistmisest, otsust ei tee enam mitte terve rahvas, vaid üksikud selleks määratud valitud isikud — kas üksinda või koos selleks määratud kohtuvõimu esitaja ametkohtunikuga. Muistsel ajal, enne sakslaste tulekut, mõistis kohut meie kodumaal, tähendab Merkel, rahva koosolek. Vanade greeklaste juures oli kohtumõistmine rahva käes; kohut mõistis rahva-koosolek sõjapealiku ehk rahvapealiku juhatusel. Roomas mõistis kohut rahva-koosolek preetori juhatusel. Germaani tõugu rahvaste juures tegid kohtu otsust kriminaal-asjus rahva poolt valitud mehed (Schöffenid). Kuninga asemik (Richter, judex) oli ainult kohtu juhatajaks. Lääne-Euroopa riikides kaob keskaja jooksul, kui üksikude rahvaste elamisviisid ja -kombed aeg-ajalt ikka keerulisemaks ja mitmekesisemaks muutusid ning valitsemine terve rahva käest rohkem ja rohkem üksikute isikute — kuningate ja vürstide — kätte koondus. kes riigi elu

korraldamiseks võõrsilt laenatud seadusi ja määrusi hakkasid sunniteel maksma panema, järk-järgult rahva esitus kohtust. Keskaja lõpul on kohtu mõistmine pea täiesti elukutseliste kohtunikkude kätte koondatud, kes vürstide ja kuningate poolt ametisse seatakse ja kes viimaste nimel rahva üle kohut mõistavad.

Mida bürokraatlikum riik, seda väiksem rahva esitus. Rahva kohus oli surmale mõistetud, kuid tema mõte elas edasi; see ei kustunud mitte. XII aastasajal kutsutakse Inglismaal vannutatud meeste kohtud elule.

Ajaloo-teadus ei ole suutnud veel kindlaks teha, kus selle omapärase rahvaesitusega kriminaalkohtu isamaa on. Iga rahvas loeb tema moodustamist oma teenuseks. Inglise teaduste keskel käib ringi müütos (muinaslugu), mille järele vannutatud meeste kohut Anglo-Saksi-suguharu sotsiaalse loomisvõime viljaks loetakse (eraldi kuninga Alfredi ja tema rüütlide ülesleideks). Mõned Saksamaa teadusmehed on arvamisel, et vannutatud meeste kohus on Germaani metsadest välja võrsunud. Muinasjutt kõneleb, et Odin, kes germaanlased Euroopasse tõi, vannutatud meeste kohtu asutas. Põhjamaadel arvatakse, et vannutatud meeste kohus tekkis skandinaavlaste juures. Vene teadusmehed loevad vannutatud meeste kohtu slaavi rahvaste geeniusse sünnituseks. Peale selle on arvamine, et vannutatud meeste kohus Vana-Rooma kohtust (*questiones perpetuae, iudices jurati*st) välja on võrsunud j. n. e.

Kuigi ajalugu ei suuda tõendada, kes vandekohtu hälli juures viibis, ei või kahelda ometi selle juures, et vandekohus, kui rahvaesitusega kriminaalkohus, lõpulikult kujul peajasjalikult Inglismaal välja on arenenud. Vandekohtu tekkimine Inglismaal võlgneb

tänu selle maa iseäralisele kulturi-ajaloolisele edenemisele.

Normannid, kes Inglismaa ära võtsid, töid sinna, kui võitjad võidetud maale, oma kombed ja seadused, võtsid oma kätte kõik ilmliku ja vaimuliku valitsuse ja kohtu mõistmise, esinesid kuninga saatkonnast kuninga kohtu võimudena. Frankide kuningate seadustest ja käskudest, kapitulaaridest, töid normaannid omaga kaasa asutuse missi dominici. Nimetatud instituut leidis Inglismaal oma edendamiseks hea pinna ja Heinrich II (Plantagenet) 1133—1189) poolt tarvitusele võetud abinõud selle kohtu asutamiseks võeti rahva poolt soojalt vastu. Esiteks moodustati vandekohus tsiviil-asjade harutamiseks, nimelt piiritülide lahendamiseks. Vannutatud meeste kolleegium seisis koos kohalikkude elanikkude seast valitud põlistest elanikkudest, kes pidid tsiviilkohunikule tema küsimuste peale vande all vastust andma selle üle, kust ja kuhu läheb paiga peal tüli all olev piir. Pärastpoole, samal XII aastasajal, saavad kuninga saatkonnast ümbersõitjad kohtunikud (*missi dominici, justitiarum itinerantis*) käsutused maakondadesse sõita ja koha peal järele uurida, kas ei ole seal ümbruskonnas kuritööd toime pandud. Selleks otstarbeks kutsusid nad ühiskonna esitajatena kohalisi põliseid elanikke oma juure, kes vande all pidid kuninga kohtunikule ütleva, kes on nende juures kuritegijad, missugused rasked kuritööd, tapmised, röövimised ja kuritööde varjamised on korda saadetud ja kelle poolt. Kuninga ümbersõitja kohtunik mõistis süüaluste üle kohut ja määras neile seaduse järele karistuse, kusjuures kõik süüdimõistetud varandus ja kuritöö toimepanemise juures tarvitusel olevad riistad kuninga heaks konfiskeeriti. Peale selle pandi

suured rahatrahvid kuritegijate või jälle ühiskonna peale, kus kuritegija elukoht oli, kuninga heaks. Ka vannutatud mehed pidid suurt trahvi maksma, kui nad kõigiti õigeid teateid ei annud ja midagi ära salgasid, mis nad teadsid.

Nõnda oli ühtlasi kriminaalkohtu pidamine ka paremaks sissetuleku allikaks kuningale.

Eelnimetatud väljavalitud mehed n. n. *recognitares* seisis oma iseloomu poolest rohkem tunnistajatele lähemal kui kohtunikule, sest nemad ei mõistnud mitte kohut, vaid andsid ainult materjaali süüdistamiseks, — see oli süüdistus *per juratam patriam*. Pärastpoole arenesid aja jooksul sellest instituudist Inglismaal välja järgmised vannutatud meeste kolleegiumid: *jury coroner's, jury of matronis* ja *grand jury*. *Jury coroner's* — see on vannutatud meeste kolleegium kohtu-uurija (*coroner*) juures, kelle ülesandeks on tehtud järele uurida tapmist ja enesetapmist, nimelt vaadata järele surnukehad (*visucorporis*) ja otsustada küsimust, kas teatav isik on surma saanud vägivaldselt või mitte ja kes tapmises süüdi võiks olla.

Käesoleval ajal vaadatakse nende otsus veel suure jury poolt läbi, nõnda et nende ilmumine kohtusse ei ole mitte hädatarvilik. *Jury of matronis* on veel vana aja jätis ja on oma tähtsuse praegusel ajal kaotanud. Mainitud jury andis oma otsuse selle kohta, kas kohtu poolt surma mõistetud naisterahvas on tõesti raskejalgne või mitte, s. o. sel juhtumisel, kui surmamõistetud selle üle kaebas.

Suureks jury'iks nimetatakse vannutatud meeste kolleegiumi professionaalse kohtuniku juures, kes peavad otsustama, kas kellegi vastu tõstetud süüdistus on küllalt põhjendatud ja õigustatud, teise sõnaga ütelda — ot-

sustavad süüaluse andmist selle kohalisele esimese astme kriminaalkohtule tema süüdistusaja läbivaatamiseks ja otsustamiseks.

Suurest jury'ist arenes XIII ja XIV aastasajal välja väike jury, s.o. 12 vannutatud mehe kolleegium, mis esimese astme kohtu juures istub ja suuremate või tähtsate kuritööde sisulisest harutamistest ja kohtumõistmisest kui ka kodanliste asjade otsustamisest osa võtab.

Lõpulikult kujunes väike jury välja Inglismaal XIV aastasajal kuninga Eduard IV ajal.

Kaelakohtu pidamises arenes väike jury järgmiselt: süüalune pidi, et mitte kohtuliku karistuse alla langeda valitud meeste poolt tema vastu tõstetud süüdistuses, enese kaitseks tõendusi andma oma ilmsüütuse kohta. Peatõenduseks tol ajal olid ordaalid (Jumala kohus), kahevõitlus ja mõnes asjas ka püha ehk puhastusvanne.

Florentiini kirikukogu otsuse põhjal 1215. a. kaotati ordaalid (Jumala kohus) ära, ka kahevõitlus oli tol ajal juba moest ära läinud, jäi järele veel vanne, mida aga mitte igas asjas ei tarvitatud. Kohtulikkude tõenduste piirkonnas tekkis tühi koht, mille kuidagi pidi täitma.

Aeg-ajalt hakati tarvitusele võtma uut abinõu töö jaluleseadmiseks: süüalune sai õiguse (*ponere se super patriam*) asja selgitamiseks tema asjaga tuttavate isikute — tunnistajate — peale toetuda. Need isikud moodustasid väikse jury — harilikult arvu poolest 12 —, mis oli tõendusabinõuks süüalusele. Pärastpoole kujunes praktika teel asjalugu nõnda, et avalikult kõikidele teatavaks kuulutati, et igaüks, kes harutusel olevast kuritööst midagi teab, võib ilmuda jury ette ja jutustada, mis temal selles asjas teada on. Nõnda siis muu-

tus väike jury, mis esialgu kui tõendusabinõu tegutses, aegapidi aktiivseks kohtulikuks instituudiks, kes ise õiguse omandas tunnistajaid üle kuulata, tõendusi järele kaaluda ja nende põhjal otsust teha — tõetunnistust anda (*vere dictum*).

Esialgu otsustas asjas kohtu juures olev vannutatud meeste kolleegium faktilisi küsimusi, — kas teatud kuritöö on korda saadetud ja kas seda on teinud süüalune.

Õiguslised küsimused otsustas elukutseline kohtunik, s. o. kas sisaldab käesolev juhtumine eneses kuritöö tundemärkisid, kas on kaebealune süüdlane selles kuritöös, kas langeb tema karistuse alla ning — jaataval korral — missugune karistus määrata.

XVII aastasajal arenes Inglismaal vaade, et ka vannutatud mehed I astme kohtu juures võivad mõnikord otsustada küsimusi, kas kohtualune on süüdi tema peale veeretatavas kuritöös. See vaade leiab ikka rohkem poolehoidmist ning juba XVIII aastasajal on Inglismaal kindla seisukoha võtnud vaade üldise reeglina, et vannutatud meeste kolleegium esimese järgu kohtu juures otsustab süüaluse süü küsimust teatavas kuritöös, kuna elukutseline kohtunik karistuse määrab süüdimõistetule. Vannutatud meeste otsust kutsutakse tõeväiduks ehk verdiktiks (*vere dictum, verdict*).

Erandina mõnes üksikus asjas antakse vannutatud meestele õigus otsustada küsimust, kas süüalune on kuritöö korda saatnud, kuna küsimus, kas süüalune selles süüdi on, jääb elukutselise kohtuniku otsustada. Säärast vannutatud meeste otsust kutsutakse spetsiaalverdiktiks. Inglismaal moodustatud vandekohus — jury coroners, suur jury ja väike jury võetakse XVIII aastasajal Põhja-Ameerika Inglise koloniides tarvitusele. Kui osa

Inglise koloniidest iseseisvaks Põhja-Ameerika Ühisriikideks muutus ja ühines, jäid nimetatud vandekohtu instituudid seal endiselt tegevusse, kus nad mõnesuguste väikeste muudatustega kuni tänapäevani töötavad.

Suurt tähelepanemist äratav Inglismaa vannutatud meeste kohus Euroopa mannermaal XVIII aastasaja lõpul ja XIX aastasaja algul, kus bürookraatlik-monarhilistes riikides rahva seas vabamad vaated ja demokraatlik vool esimesi elumärkisid hakkavad avaldama.

Prantsuse suure revolutsiooni ajal 1790. a. olid revolutsionäärid üheks oma põhinõudeks üles seadnud vandekohtu. Vana kohtupidamiseviis oma salajase asjaharutamise ja piinamisega süüaluse ülekuulamisel ei võinud rahvast enam rahuldada. Nõuti avalikku ja otsekohest kohut, kus iga kodanik õiget ja seaduslikku kaitset leiaks vägivalla ja ülekohtu vastu. Sääraseks kohtuks võis Rousseau ja teiste tema mõtteosaliste arvamise järele ainult vandekohus olla. Augustikuul 1790. a. organiseeriti vandekohus Inglismaa eeskujul raskemate kuritööde otsustamiseks selle muudatusega, et vannutatud meeste kohtu juurde riigi poolt süüdistaja — prokuröör (*ministère public*) ametisse seati.

Hiljemini võeti vandekohtu suhtes uusi muudatusi ette ja 1808. a. kaelakohtu-pidamise seaduses (*Code d'instruction criminelle*) sai vandekohus enam-vähem lõpuliku kuju. Vannutatud meeste kolleegium asetati I järgu kriminaalkohtu juurde. Suur jury kaotati hoopis ära. Süüdistajana esineb vandekohtus prokuröör ning vannutatud mehed annavad oma vastuse süüküsimuse peale kirjalikult. XIX aastasaja jooksul võeti Prantsusmaal vandekohtu korralduses veel muudatusi ette ja lõppude lõpuks asetadi

vannutatud meeste kolleegium apellatsioonikohtu juurde, ning temale alluvad ainult kaelakohtulised kuritööd esimeses astmes.

Ühes Prantsuse kriminaalprotsessiga võetakse vandekohtud tarvitusele Belgias, Itaalias ja Vestfaalis XIX aastasaja esimesel poolel. Peale 1848. a. revolutsiooni seatakse kogu Saksamaal vandekohtud Prantsusmaal väljaarene-nud kujul mõnesuguste muudatustega sisse. Sama tüüplised vandekohtud asutatakse XIX aastasaja keskpaigas Austria-Ungaris, ning 1864 aastal kutsutakse ühes kohtu reformidega, mis Vene kriminaalkohtud täiesti uuele alusele rajasid ja salajase inkvisitsiooni kohtu asemele avaliku ja otsekohe se kohtu panid, ellu vandekohus. Vandekohtud astuvad tegevusse ainult Sise-Venemaa kubermangudes, kuna piirimaades, nende hulgas ka Balti provints, vandekohtust ilma jäetakse.

XIX aastasaja lõpul on vandekohus kõigis Euroopa kultuuririikides asutatud, välja arvatud Hollandi, Daanimaa ja mõned Schveitsi kantonid ja peale selle veel käesoleval ajal Venemaa, kus kommunistid 1917. aastal vandekohtu ära kaotasid.

Vandekohtuid võib nende iseloomu järele praegusel ajal kahte liiki jagada: 1) Inglis-Ameerika tüüp ja 2) Prantsus-Saksa ehk kontinentaaltüüp. Inglismaal ja Ameerikas tegutsevad vannutatud meeste kolleegiumidena suur ja väike *jury* ja *jury coroners*, kuna mannermaal ainult väike *jury* ehk kohtuotsust tegev kolleegium tuntud on. Vandekohtule alluvad mannermaal ainult rasked kuritööd, kuna Inglismaal ja Ameerikas ka teise järgu ehk kergemaid kuritöösid vandekohus otsustab ja peale selle ka tsiviilasju harutab. Inglismaal ei tohi vannutatud mehed, kes ühes asjas otsust on teinud, enam teises asjas samas koos-

seisus otsustada, kuna see mannermaal poolte nõusolekul on lubatud (Saksa-maal). Kontinentaalsed vannutatud mehed annavad oma otsuse kirjalikult terve rea vastustega mitme küsimuse peale, mis profesionaalkohtuniku poolt neile ette pannakse süüdistusakti piirides, kuna aga Inglismaal vannutatud mehed vastavad suusõnal ühe ainsa küsimuse peale, mis neile kohtu esimees ette paneb, kas süüalune süüdi või mitte.

(Järgneb).

K. Gran.

Kriminaalkohtu-seadustiku oskussõnad.

(Järg).

M.

Медленность — pikaldus, aeglus
медленный — pikaldane, aeglane
медлительность — viivitus
медлительный — viivitlev
мотивъ — aje
мѣра — abinõu, mõõt
мѣсто (присутственное) — ametkoht
мѣстожителство — elukoht

H.

Навыкъ — vilumus (Fertigkeit, Routine)
наединѣ — nelja silma all
назначать (залогъ, защитника) — määrata (edist, kaitsjat)
накладывать взыскание — trahvima
накладывать запрещеніе, арестъ (на имущество) — (varandust) keelutama
намѣреваться — kogema (beabsichtigen)¹⁾
намѣреніе — kogemus (Absicht)
намѣренно — meelega, kogevalt
напоминание — meeldetuletamine, -tus
направлять по назначенію (дѣло) — määrakohaselt saatma; juhtima (asja)
нарушеніе — rikkumine, rike (om. rikke)

начатіе (дѣла) — (asja) algamine, -mus, alustamine, -stus

начинать (дѣло) — (asja) alustama, algama

невозможность — võimatus

невызовъ (свидѣтеля) — kutsumatus

неграмотность — kirjaoskamatus

неграмотный — kirjaoskamatu

недобросовѣстность — sisetundetus²⁾

недобросовѣстный — sisetundetu

недопустимость — lubatamatus, mitte-lubatavus³⁾

недопущеніе — lubamatus

неокончательный (приговоръ) — mitte-lõp(u)lik

неопытность — teadumatus, vilumatus⁴⁾

неопытный — teadumatu, vilumatu

неподсудное (дѣло) — kohtule allu-matu, kohtule mittealluv

неполнота (закона) — puudulikkus

непосредственно — vahendita, otsekohe

непосредственный — vahenditu, otse-kohene

неправильное (дѣйствіе) — korra-päratu, võõritine

неправильно — korrapäratult, võõriti

неправомѣрность — õigusvastasus, õiguspäratus

неправомѣрный — õigusvastane, õiguspäratu

непрерывно — pidevalt, katkestamata

непрерывное (засѣданіе) — pidev, katkestamatu

непрерывность — pidevus, katkesta-matus

неприбытіе (свидѣтеля) — tulematus

непринятіе (повѣстки) — vastuvõt-matus

неприемлемость — mittevastuvõetavus, vastuvõetamatus

неприемлемый — mittevastuvõetav, vastuvõetamatu

несовмѣстимость — ühendatamatus, ühtimatus

несправедливость — ülekohe, õig-lusetus

несправедливый — ülekohtune, õig-
lusetu
неточность — täpsusetus⁵⁾
неточный — täpsusetu
неустойка — tagandis⁶⁾
неустранение (иска) — kõrvaldamatus
неустраняемость — mittekõrvaldata-
vus, kõrvaldatamatus, kõrvaldu-
matus⁷⁾
неявка (свидѣтеля) — ilmumatus
неясность — selgusetus
норма — määr, norm
нормальный — tavaline
нормированный — normitud

О.

Обвинитель — süüdistaja, kaebaja
обвинительный акт — süüdistusakt
обвинительный приговор — süüdi-
mõistu otsus
обвиняемый — süüdistatav, kaebe-
alune
обвинять — süüdistama
обезпечение (иска) — nõude kindlus-
tamine, -stus
обжалование — edasikaebamine, -bus
обжаловать — edasi kaebama
обличать — süüstama
обличение — süüstamine, -mus
обнаружение — ilmestamine, -stus,
ilmestumine, -tumus
обнаруживать — ilmestama, ilmsiks
tegeма
обнаруживаться — ilmestuma, ilm-
siks tulema
обозрѣвать дѣло — asja (sisu) vaa-
tama
обоснование — põhjendamine, -dus
обосновывать — põhjendama
обращать (дѣло къ судебному произ-
водству) — pöörama, saatma (asi
kohtutoimetusele)
обстоятельство — asjaolu
общественное благоустройство — ava-
lik heaolu
объектъ — alis, objekt⁸⁾

объективный — alislik, objektiivne,
asjalik
объзвление — kuulutamine, -tus
объяснение — seletamine, -tus
объщание (замѣняющее присягу) —
(vannet asendav) tõotus
обыскъ — läbiotsimine, -ots (-si)
обязательная явка — sundilmumine,
-mumus
оглашать — avaldama
оглашение — avaldamine, -ldus
оговаривать — rõõnama⁹⁾
оговоръ — rõõn (-na)
ограничение (правъ) — (õiguste) kit-
sendamine, -dus
ограничивать (права) — (õigusi) kit-
sendama
ознакомлять — tutvustama
ознакомляться (съ дѣломъ) — tut-
vuma (asjaga)¹⁰⁾
ознакомление — tutvustamine -tus,
tutvumine, tutvumus
окончательный — lõp(u)lik; приго-
воръ въ окончательной формѣ —
otsus lõppvormis¹¹⁾
оказывать — osutama
оказываться — osutama (sich erweisen)
—; (оказался умалишеннымъ —
osutus vaimuhaigena)
опекунское управление — hoolekande-
valitsus
опекунъ — eestkostja
оплата (коши и т. д.) — maksusta-
mine, -stus
оплачивать (кошию и т. д.) — mak-
sustama
оплачивать пошлиной — lõivutama
оправдательный (приговоръ) — õigus-
mõistu- (otsus)
опросъ = допросъ
опытность — vilumus (Fertigkeit,
Geschicklichkeit)
опытный — teadunud; vilunud; katseline
опытъ — teadumus¹²⁾; katse (Er-
fahrung, Experiment); приобрѣтать
опытъ — teaduma

особенность — iseärasus ¹³⁾
особенный — iseärane
особое мнѣніе — isearvamine, isearvamus
особое присутствіе — erikoosseis
осужденный — süüdimõistetud
отбывать (наказаніе) — (karistust) kandma
отбытіе (наказанія) — karistuse kandmine, -kanne (om. -de)
отводъ (свидѣтеля, судей) — taandamine, -mus
отвѣтственность (Verantwortlichkeit) — vastutavus; (Verantwortung) — vastutus
отвѣтственный — vastutav, vastutuslik; быть отвѣтственнымъ — vastutama
отказъ — keeldumine, -mus, loobumine, -mus, loovutamine, -tus
отказывать (кому въ чемъ) — loovutama (keda millest)
отказываться — keelduma, loobuma ¹⁴⁾
открытіе (новыхъ обстоятельствъ) — (uute asjaolude) avaldamine, -dumine, avaldus, -dumus
отлучаться — lahkuma
отлученный отъ церкви — kirikuvandealune
отмѣна (приговора) — (kohtuotsuse) kummutamine, -tus
отмѣнять (приговоръ) — (kohtuotsust) kummutama ¹⁵⁾
отмѣтка — märgis
относительно — suhteliselt, suhtsalt, vahekordselt
относительный — suhteline, suhtes, (-sa), vahekordne ¹⁶⁾
отношеніе — suhe, vahekord
отождествлять — samastama
отреченіе = отказъ
отрѣзать (entsetzen) — loovutama
отсрочка (векселя) — (veksli tähtaja) pikendamise, -dus
отсрочка (засѣданія) — (istungi) edasilükkamine, -lücke (om. -lücke)

отыскиваемое вознагражденіе — nõutav tasu
отыскивать (вознагражденіе) — (tasu) nõudma
оцѣнка — hindamine, hinne (om. hinde)
очевидецъ — pealtnägija
очная ставка — suu suud vastu panemine, panek
охрана (усиленная, чрезвычайная) — kõvendatud, erakorraline) valvekord

п.

Палата судебная — kohtukoda
пасквиль — pilkekiri
первоначальный — esialgne, algeline
переводчикъ — tõlk
передопросъ — taasküsitlemine, -tus
пережитое (Erlebnis) — elamus
перемѣна — muutmine, muude (-te)
перемѣнить (защитника, мѣстожительство и т. д.) — muutama
перенесеніе дѣла — (asja) siirmine, siire, (-de) ¹⁷⁾
перенести (дѣло) — (asja) siirma (-ran)
переноситься — siirduma
перечисленіе — loetlemine, -tus
перечислять (aufzählen) — loetlema, (-tella)
періодически — järkaegselt
періодическій — järkaegne
періодическое изданіе — järkaegne väljaanne
періодъ — aegkond, ajajärk
платить въ разсрочку — jaoti maksuma
побой — peksmine, peks; наносить побой — peksma
побѣгъ — pagemine, pagu (om. rao)
побѣгъ (обвиняемаго) — (süüdistatava) pagemine, pagu
побѣгъ съ военной службы — väest-pagemine, väestpagu
повивальная бабка — ämmamoor
поводъ — põhjend, tõuge; кассационный поводъ — tühjamis põhjend
повѣренный — volinik; частный повѣренный — eratoimar; присяж-

- вѣй повѣренный — (vande)toimar¹⁸); помощникъ присяжнаго повѣренного — abitoimar; присяжная адвокатура — (vande)toimarkond
 повѣрка — taatlemine, -lus
 повѣрять — taatlema¹⁹)
 повѣстка — kutsetäht
 пограничная охрана — piirivalve;
 районъ пограничной охраны — piirivalvkond
 пограничная стража — piirivalvur-kond
 подача (апелляци) — (teistmise) andmine, -anne (-de)
 подвѣдомственность — alluvus
 подготовительное распоряженіе — ettevalmistus-seadlus
 поджигать — sütitama, süütama
 поджогъ — sütitus, süüde, (-te)
 подкупъ — äraost (-tu), äraostmine
 подлинникъ — algkiri, esik
 подлинность — alglikkus, esilikkus
 подлинный — alglik, esilik; подлинное производство — alg-, esitoimetus; подлинная довѣренность — alg-, esivolikiri
 подметное письмо — heitkiri
 подозрительное (лицо) — kahtlane (isik)
 подпись — allkiri
 подписка — allkirjutus
 подписка о не выѣздѣ — paigale-jääma (-jäämise) allkiri
 подсудимость — kohtualusus
 подсудимый — kohtualune
 подсудность — kohtualluvus
 подсчетъ (голосовъ) — (häälte) lugemine, -mus
 подсчитать (голоса) — (hääli) lugema
 подчистка — kaabe (om. kaape); дѣлать подчистку — kaarima
 полномочіе — volitamine, -tus
 помилованіе — armuandmine, -anne, (om. -de)
 понятой — juurdekutsutu
 пенсичегель — hoolekandja, hooldaja
 поправка — parandamine, -dus
 по принадлежности — kuulumuse järele
 порокъ — rabe
 поручитель — käemees
 поручительство — tagis²⁰)
 порядокъ суда — kohtukord
 послѣдствіе — tagajärg
 посредственный — vahendlik, kesk-pärane
 посредствовать — vahendama (eine Sache vermitteln)
 постановить (вопросы) — (küsimusi) seadma
 постановка (вопросовъ) — (küsimuste) seadmine, seade
 постановка (приговора) — (otsuse) tegemine
 поступокъ (Тат) tegu
 пошлина — lõiv (om. -vu); взимать пошлину съ кого — lõivu võtma kellelki; взимать пошлину съ чего — lõivutama mida; платить пошлину — lõivama
 права состоянія — kodanikuõigused
 правило — sääd (säo), reegel
 правильно — õieti, korrapäraselt
 правильное (дѣйствіе) — korrapärane (toimus)
 правительство — valitsus
 правомѣрность — õiguspärasus
 правоспособность — õigusvõime
 правоспособный — õigusvõimus (om. võimsa)
 предавать суду — kohtule allutama, kohtu kätte andma
 преданіе суду — kohtule allutamine, -tus; kohtu kätte andmine, anne (om. -de)
 предварительное разрѣшеніе (спора, вопросовъ) — eellahendamine, -dus
 преимущество — eesõigus
 предлагать (вопросы) — esitama (küsimusi)
 предлогъ — ettekääne
 предметный указатель — asjajuhataja
 предметъ (договора) — (lepingu) alis

предоставление — andmine, anne
 предоставлять (последнее слово) —
 andma (viimast sõna)
 предоставлять (право) — (õigust)
 andma
 предпочитать — eelistama²¹⁾
 представительство — esindus
 представление (дѣла) — esitamine,
 -tus; (лица) esitlemine, -tlus
 представлять (дѣло въ судѣ) — esi-
 tama (asja kohtusse); (общество)
 esindama; (какое-либо лицо) esit-
 lema
 представляться (о дѣлахъ) — esituma
 предупреждать (vorbeugen) — eel-
 maldama, ära hoidma; мѣры пре-
 дупреждения преступлений — kuri-
 tööde ärahoimise (ärahoiu) abinõud
 предупреждать (warnen) — hoiatama,
 ennetama
 предупреждать (zuvorkommen) —
 ette jõudma, ennetuma
 предѣльный (срокъ) — lõpptähtaeg
 предъявление (гражд. иска) — nõude
 avaldamine, lduš
 предъявлять (обвинение) — (süüdis-
 tust) esitama
 прекращение — lõpetamine, -tus
 пренія — vaidlus
 препровождение (копиі приговора) —
 saatmine, saade (-te)
 пререканія — ristvaidlus
 прерываніе (срока) — (tähtaja) kat-
 kestamine, -tus, katkumine, -mus
 преюдициальный вопросъ — eelmõistu-
 küsimus
 прибыль — kasu
 приверженецъ — pooldaja; быть
 приверженцемъ кого — pooldama
 keda
 привлекать къ отвѣтственности —
 vastutusele võtma
 привлечение къ отвѣтственности —
 vastutuselevõtmine, võte (-tte)
 приводить въ исполненіе — täitma
 приводить (подсудимаго, свидѣтеля)
 — sunduslikult tooma, viima

приводъ (обвиняемаго, свидѣтеля) —
 sundtoomine, -toom (om. -ma);
 подлежить приводу — allub sund-
 toomale
 приговаривать — mõistma
 приговоръ — otsus
 признаніе (вины) — (süü) tunnustus
 призывъ (käsk)kutse
 приказъ судебный — kohtu käsk-
 otsus
 прилагать — lisama (juurde)
 приложение — lisa
 примиреніе — lepitamine, -tus, lep-
 pimine, -mus, lepe (-ppe)
 примириться — leppima
 примирять — lepitama
 примѣнительно (къ закону) — (sea-
 duse) kohaselt
 примѣчаніе — märkus
 принятіе — vastuvõtmine, -võtt
 (om. võtu)
 присоединеніе — kaasumine, -mus
 присоединяться — kaasuma
 пристрастный — erapoolik
 присуждать — välja mõistma
 присужденіе — väljamõistmine, -mõist,
 (om. -tu)
 присутствовать — juures viibima
 притѣснительный — survav
 притѣснять — survama
 притѣсняться — survuma
 притязательный — nõudlik
 приходъ — sissetulek
 причина — põhjus
 причинная связь — põhjuslik side
 причинять убытокъ — kahju sünni-
 tama, kahju tekitama, kahjustama
 приемлемость — vastuvõetavus
 приобрѣтать опытность — viluma
 приобрѣтать опытъ — teaduma
 приостановленіе (приговора) — (ot-
 suse) seismaapanemine, -panek
 приостановлять (приговоръ) — (otsust)
 seisma panema
 провозглашать — kuulutama
 провозглашеніе — kuulutamine, -tus
 провѣрка — taatlemine, -tlus

пробѣрять — taatlema, (-lda)
прогоны — teeraha
продолжение — keetus, vältus; въ
продолжение — vältusel, kest(us)el
продолжительность — vältavus, kestvus
проектъ — eelnõu
произведение печати — trükitoode
производство (суда) — toimetamine,
toimetus
прокурорскій надзоръ — seadusvalve,
prokuröri valve
прокуроръ — seadusvalvur, prokuröör
промедление — viivitamine, -tus
протестовать — protestima
протестъ кассационный — tühjamis-
protest
противорѣчивость — vastukäivus
противорѣчiе — vastukäimine, -käim
(om. -ma)
протоколъ — lauakiri²²⁾, protokoll
прямой — otsekohene
публикация — väljakuulutamine, -tus
публичность avalikkus

(Järgneb.)

Tähendused Kriminaalkohtu-seadustiku oskussõnade juurde.

1) Когема. Viimastel aegadel on püütud J. Aaviku soovitusel soomekeelsele laenule kokea = kogeda meie keeles anda tähendus „läbi elama, elutarkust koguma“. Säärane sisu ei seisaks aga kokkukõlas samakõlalise eestikeelse ajasõna-tüvega, millest on arendatud eesti keeles üldiselt tuttav sõna „kogemata“, mis tähendab „mitte meelega = ohne Absicht, безнамеренно“. Et mitte ei tekiks eesti keelde senise tähenduse juurde veel uus, segadust kaasatav tähendus, seepärast tuleks meil üksnes eesti tüve sisule truuks jääda ja juurdesoovitav laen vastu võtmata jätta, nagu seda ka J. Aavik nüüd soovitab. „Läbielamise“ (Erfahrung, опытъ) mõttes võiks aga tarvitav olla uus soeetis „teadumus“ (v. märkus 4).

2) Sisetundet us. Täniini tarvitusel olnud sõna „südametunnistus“ ei ole õnnelik sünnitus „совѣсть — Gewissen'i“ tõlkimiseks, sest see mõiste ei sisalda ene-

ses „tunnistust“, küll aga „tunnet“. Rahvapärane ütlus „sisemine tunne, sisemine hääli“, annab põhjust kõnealuse mõiste väljendamiseks arendada eesti keelde sõna „sisetunne“ — Gewissen, nii siis „sisetundet us“ — Gewissenlosigkeit.

3) Lubamatus. Täh. sõnakuju on uus selle poolest, et ta on tuletatud tehtaviku tunnuse -ta- abil tehtaviku kohtolulise ilmaütlevast (mata-lõpulisest) käändest, mida keeles tänini pole arendatud, mis aga teatava mõttevarjundi väljendamiseks tingimata tarvilik. Sest selsamal kombel, nagu tegevikus arendatakse sõnakuju „lubamata“, mis peab seda tähendama, mida üks või teine isik (mina, sina, tema jne) ei või, ei saa lubada, ja sellest „lubamatus“, on mõõdapääsmata tarvilik tehavikuski arendada vastav vorm „lubatamata“ (mida ei võida, ei saada lubada) ja sellest „lubatamatus“. Nii siis: lubamatus — недопущение, vastuvõtmatus — неприятие, aga: lubatamatus — недопустимость, vastuvõetamatus — неприемлемость, ühendatamatus, kõrvaldatamatus jne.

4) Teadumatus, vilumatus. Sõnast „teadma“ on arendatav intransitiivne kuju „teaduma“ — teadiaks saama, teadimisi koguma. Sellest arendatud aegnimisõna „teadumus“ vastaks seega muukeelsele Erfahrung, опытъ. „Vilumus“ tähendaks aga osavust, harjumust.

5) Täpsusetus. Nagu sõnadest „hool“, „õõs“ jne. on arenenud omadussõna „hoolas“ (om. hoolsa) „õõnes“ (om. õõnsa) jne., nii saame tuletada ka sõnast „täpp“ — „täppis“ (om. täpsa), mille tähendus vastaks meie keeles seni tarvitusel olnud liig lohisevaile omadussõnale: täpipealne, karvapealne, punktipealne, jõhvi-pealne. Õõnes — õõnsus — õõnsusetus, nii siis ka: täppis — täpsus — täpsusetus.

6) Tagandis — rahvasuus samas tähenduses tuttav.

7) Mittekõrvaldatavus, kõrvaldatamatus, kõrvaldamatus. Kuna esimene ja teine sõnakuju transitiivsed on, peitub sõnas „kõrvaldamatus“ intransitiivne avaldus: olu, mis iseenesest ei kõrvaldu, ei saa kõrvalduda.

8) Alis — tuletatud tüvest, „all, alal“. Alis on seega asi, mis kellegi (valitsemise, võimu) alla käib: objekt.

9) Rõõnam a ehk reenama (viimane kuju ka E. Vilde töödes esinev) on pärit

Tallinnamaa rahvamurdeist kus ta, nagu soomekeelnegi rienata tähendab: süüd, laimu teise peale tõstma.

10) Tutvuma — on soovitatavam kui „tutvunema“, sest et silbi -ne- lisamine millegagi põhjendatud pole.

11) Lõppvorm — mitte „lõpuvorm“. „Lõppvorm“ tähendaks vormi, mis mingi asja lõpp on (lõpp = vorm), kuna aga „lõpuvormi“ all mõista tuleks vormi, mis lõpule on antud ehk osaks saada on lastud.

12) Teadumus — v. märkus 4.

13) Iseärasus tuleks soovitatavaks tunnistada, kui „iseäraldus“, sest et viimase aluseks võetud „iseäraldane“ keeles tarvitav pole.

14) Keelduma, loobuma. Kumbki sõna eritähendusega: Esimene sõna tähendab: end millestki, midagi tegemast lahti (ära) ütlema, teine: taganema, lahkuma millestki ehk kellestki.

15) Kummutama — s. o. kummuli panema, mille tagajärjel sisu välja valgub; nii siis tühjaks tegema.

16) Suhtes (om. suhtsa) on sõnast suhe (om. suhte) sellesama analoogia teel tuletatud nagu p. 5. all tähendatud „täppis“ sõnast „täpp“.

17) Siirmine, siire — laen soome keelest (siirtää); tähendab: ühest kohast teise (üle) viima, üle kandma (v. J. Aavik).

18) Toimar — sõnast toimima = tegev olema, toimetama. Nii siis toimar — see, kes kellegi asju toimetab, kellegi asju ajab (soome keeles Advokat = asianajaja, s. o. asjaajaja).

19) Taatlema (tüvest „taga“) — tähelepanu, pilku uuesti tahapoole heitma, tagant uuesti läbi vaatma.

20) Tagis (arendus tüvedest „taga“ — „tagama“) — maks, mis tagajal tagantjärele maksta võiks tulla.

21) Eelistama — arvama, et miski ehk keegi teisest „eeli“, parem on.

22) Lauakiri — rahva keskel juba tarvitusel (v. ka Viedemann).

Kohtute tegevus.

Missuguses korras tulevad vabrikute juures olevate haigekassade põhikirjad registreerida?

Vabrikute juures olevad haigekassad ei ole mitte seltsid ega ühisused, kelle registreerimine kohtudele allub,

vaid on sunduslikud riikliku omavalitsuse organisatsioonid, millest osavõtmine riikliku võimu poolt ette kirjutakse ja mille tegewus riikliku kontrolli all on. Nende asutamisel tuleb selle järele käia, kuidas nende kohta antud seadus ette kirjutab. Praegu on meil maksev Vene Ajutise Valitsuse poolt 25 juulil 1917 a. uues redaktsioonis kinnitatud tööliste haiguse vastu kinnitamise seadus (Sead. ja korr. kogu 1917 a. nr. 208 § 1313).

Selle seaduse § 285 järele antakse haigekassa asutamise teade Vabrikuinspektorile (meil töökaitse komissarile R. T. nr. 8—1818 a.). Kui haigekassa põhikiri normaal-põhikirjale vastab, teeb vabrikuinspektor (töökaitsekomissar) korralduse, et see registreerisid sisse kantaks; kui põhikiri aga sellele ei vasta, siis otsustab seda kinnituseamet (§ 286). (R. adm. t. *) nr. 595 — 1920).

Missuguse Seaduse nõuetele peavad osaühisuste põhikirjad vastama?

Kuni seilekohaste uute seaduste väljaandmiseni peavad osaühisuste põhikirjad vastama Veneriigiseadustele, mis enne 24. okt. 1917 a. maksivad olid (Seltside, ühisuste ja nende registreerimise korda § 10. R. T. nr 18 — 1919). Tähendab, et osaühisuste põhikirjad peavad Vene Sead. Kogu XI k. 2 osa § 55, 77 ja 78 ettenähtud nõuetele vastama (R adm. t. nr. 433 — 1920).

Kas poliitsell on õigus isikutunnistuste väljaandmise juures kodanikult tema veneaegset passi ära võtta?

Vastus eitav.

Seda õigust ei andnud politseile Vabariigi valitsuse poolt 24. oktoobril 1919 a. vastuvõetud määrus isikutun-

*) Riigikohtu administratiiv osakonna toimetis.

nistuste kohta (R. T. nr. 91/92—1919 a.), mille § 4-das on passide kohta öeldud, et nad võivad ainult täiendavateks kõrvalisteks dokumentideks olla ja vabariigi asutused, ametnikud ja teised võimud ei või neid isikutunnistustena vastu võtta (R. adm. t. 310—1920 a.).

Kas alaealised kodanikud võivad seltside asutajateks olla?

Vastus eitav.

Alaealised kodanikud, kui mitte teguvõimelised, ei või seltside ja ühiste registreerimise seaduse § 6. järele (R. T. nr. 18—1919) seltside asutajateks olla (R. adm. t. nr. 319—1920).

Kas notaariust tuleb riigiametnikuks lugeda?

Vastus jaatav.

Ajutise Notariaal-Seaduse § 17. põhjal loetakse notaariused riigiametnikkudeks kohtuministeeriumi võimkonnas (R. T. nr. 24—1919) (R. adm. t. nr. 230—1920).

Kas võib Politsei Peavalitsuse Ülema poolt temale alluvale alamale politseiametnikule teenistuse asjas tehtud noomitust administratiivkohtu korras muuta?

Vastus eitav.

Politsei korralduse § 37. põhjal (R. T. nr. 4/5—1920) on ülematel politseiametnikkudel õigus oma alla kuuluvatele alamatele ametnikkudele ja teenijatele teenistuse asjus märkusi ja noomitusi teha oma äranägemise järele ja selle paragrahvi põhjal tehtud märkused ja noomitused ei käi ühegi kontrolli alla R. adm. t. nr. 503—1920. a.).

Kas vallanõukogu võib vallasekretääri ametist lahti lasta?

Vastus eitav.

Seda õigust vallanõukogul ei ole. Vallavalitsuse sekretäär on Vallanõu-

kogude valimise ajutiste määruste § 35. järele (maanõukogu (maapäeva) poolt antud 15. juulil 1917. a.) ka valla-valitsuse liige ja tema lahtilaskmine võib sündida ainult Kriminaalkohtu poolt ületüldise korra järele ja 1866. a. Vallakogukonna-seaduse § 30. põhjal omavalitsuse ajutise järeelvalve seaduses (R. T. nr. 78—1919) ettenähtud ametivõimude läbi. (R. adm. t. nr. 149—1920.)

Kas tulevad Rahukogu ja Rahukohtunikude otsused, mille peale kaebused Riigikohtusse on antud, lõpuliiklul kujul seaduse nõuete kohaselt kokkuseatult Riigikohtusse edasi saata?

Vastus jaatav. (Adm. K. K. § 44 ja Ts. Kp. S. § 711). (R. adm. t. nr. 17—1920.)

Kas võ b vanema politseikordniku peale Administratiivkohtu korras kaevata?

Vastus eitav.

Selles korras võib kaebusi tõsta ainult politseiülemate ja jaoskondade ülemate peale, politseikordnikkude peale aga nende otsekoheste ülemustele. (R. adm. t. nr. 245—1920 a.).

Toimetuse märkus.

„Õigus“ nr. 2-es pealkirja all „Kohtute tegevus“ mahutud kostus küsimuse peale — „kas võib jahilubade pealt maakonna heaks maksu võtta?“ ei vasta enam praegu maksvatele seadustele, sest Ajutise Sead. valla ja maakonna valits. sissetulekute ja väljaminekute kohta R. T. nr. 17/18—1920 on otsekohe öeldud, et maks jahilubade pealt läheb maakonna heaks (§ 2 p. d—13).

Vastutav toimetaja — F. Karlson.
Väljaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.